

ประติมากรรมของวัดในพุทธศาสนาเถรวาท

SCULPTURE OF THERAVADA BUDDHIST TEMPLE

พระครูวิฑูรสุทธกิจ (ชาญณรงค์ ติคุญญาโณ) *

รศ.ดร.สิน งามประโคน**

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู***

วันรับ 18 / มิถุนายน / 2564

ตรวจสอบ 20-25 / มิถุนายน / 2564

ตอบรับ 28 มิถุนายน / 2564

บทคัดย่อ

ประติมากรรมเป็นงานศิลปกรรม เพื่อแสดงความเชื่อทางศาสนาเป็นหลักใหญ่ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา เป็นการรับใช้พระพุทธศาสนาในทางศิลปะ ด้วยงานศิลปกรรม เนื่องจากสังคมไทยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ประติมากรรมของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป ศิลปะ รูปปั้นในวัดซึ่งเป็นเอกลักษณ์และความงดงามถ่ายทอดวิถีชีวิตความศรัทธาในพุทธศาสนาของคนไทยในแต่ละยุคสมัย

คำสำคัญ : ประติมากรรม, วัด, พุทธศาสนาเถรวาท.

Abstract

Sculpture is a work of art. In order to show a big religious belief Especially Buddhism Is the service of Buddhism in the arts With fine arts Due to Thai society Deeply related to Buddhism The sculptures of the temples in Theravada Buddhism are sculptures related to Buddha images, art,

*นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

***อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

statues in temples which are unique and virtuous, conveying the ways of life, faith in Buddhism of Thai people in each period..

Keywords : Sculpture, Temple. Art, Theravada Buddhist.

บทนำ

ประติมากรรม (อังกฤษ: Sculpture) เป็นงานศิลปะแสดงออกด้วยการปั้น แกะสลัก หล่อ และการจัดองค์ประกอบความงามอื่น ลงบนสื่อต่าง ๆ เช่น ไม้ หิน โลหะ สัมฤทธิ์ ฯลฯ เพื่อให้เกิดรูปทรง 3 มิติ มีความลึกหรือขนานนา สามารถสื่อถึงสิ่งต่าง ๆ สภาพสังคม วัฒนธรรม รวมถึงจิตใจของมนุษย์โดยชิ้นงาน ผ่านการสร้างของประติมากร ประติมากรรมเป็นแขนงหนึ่งของทัศนศิลป์ ผู้ทำงานประติมากรรมมักเรียกว่า ประติมากร

งานประติมากรรมที่เกี่ยวกับศาสนามักสะกดให้แตกต่างออกไปว่า ปฏิมากรรม ผู้ที่สร้างงานปฏิมากรรม เรียกว่า ปฏิมากร (วนิดา ขำเขียว. ประวัติศาสตร์ศิลป์. กรุงเทพฯ : พรานนกการพิมพ์, 2543)

ประเภทของงานประติมากรรม

ประเภทของงานประติมากรรม แบ่งเป็น 3 ประเภท ตามมิติของความลึก ได้แก่

1) ประติมากรรมนูนต่ำ ได้แก่ งานประติมากรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประติมากรรมประเภทนูนสูง แต่จะแบนหรือบางกว่าประติมากรรมประเภทนี้ ไม่ปรากฏมากนักในอดีต ซึ่งมักจะได้แก่ ประติมากรรมที่เป็นลวดลายประดับตกแต่ง เช่น แกะสลักด้วยไม้ หิน ปูนปั้น เป็นต้น

2) ประติมากรรมนูนสูง ได้แก่ ประติมากรรมที่ไม่ลอยตัว มีพื้นหลัง ตัวประติมากรรมจะยื่นออกมาจากพื้นหลังค่อนข้างสูง ประติมากรรมที่เป็น

ลวดลายประดับตกแต่งด้วย เช่น ประติมากรรมปูนปั้นประดับกระจกหน้าบ้าน พระอุโบสถและวิหารต่าง ๆ ตลอดจนถึงการประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน เช่น ประติมากรรมที่ปั้นเป็นเรื่องราวหรือเป็นลวดลายประดับตกแต่งอาคาร ตกแต่งฐานอนุสาวรีย์ ตกแต่งสะพาน และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เป็นต้น

3) ประติมากรรมลอยตัว ได้แก่ ประติมากรรมที่ปั้น หล่อ หรือแกะสลักขึ้นเป็นรูปร่างลอยตัวมองได้รอบด้าน ไม่มีพื้นหลัง เช่น รูปประติมากรรมที่เป็นอนุสาวรีย์ประติมากรรมรูปเหมือน และพระพุทธรูปลอยตัวสมัยต่าง ๆ ตลอดจนไปถึงประติมากรรมสำหรับประดับตกแต่ง เป็นต้น ประติมากรรมประเภทลอยตัวของไทยที่รู้จักกันดีคือ พระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย นับเป็นประติมากรรมลอยตัวที่สมบูรณ์แบบ (ประติมากรรม, <https://th.wikipedia.org/> [ออนไลน์วันที่ 5 มีนาคม 2562])

ประติมากรรมไทย

ประติมากรรมไทย หมายถึง ผลงานศิลปะที่แสดงออกโดยกรรมวิธี การปั้น การแกะสลัก การหล่อ หรือการประกอบเข้าเป็นรูปทรง 3 มิติ ซึ่งมีแบบอย่างเป็นของไทยโดยเฉพาะ วัสดุที่ใช้ในการสร้างมักจะเป็น ดิน ปูน หิน อิฐ โลหะ ไม้ งาช้าง เขาสัตว์กระดูก ฯลฯ เป็นต้น

ผลงานประติมากรรมไทย มีทั้งแบบ นูนต่ำ นูนสูง และลอยตัว งานรมนูนต่ำและนูนสูงมักทำเป็นลวดลายประกอบกับสถาปัตยกรรม เช่น ลวดลายปูนปั้น ลวดลายแกะสลักประดับตามอาคาร บ้านเรือน โบสถ์ วิหาร พระราชวัง ฯลฯ นอกจากนี้ยังอาจเป็นลวดลายตกแต่งงานประติมากรรมแบบลอยตัวด้วย

สำหรับงานประติมากรรมแบบลอยตัว มัก

ทำเป็นพระพุทธรูป เทวรูป รูปเคารพต่างๆ (ศิลปะประเภทนี้จะเรียกว่า ปฏิมากรรม) ตึกตาภาชนะดินเผา ตลอดจนเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามสกุลช่างของแต่ละท้องถิ่น หรือแตกต่างกันไปตามคตินิยมในแต่ละยุคสมัย โดยทั่วไปแล้วเรามักศึกษาลักษณะของสกุลช่างที่เป็นรูปแบบของศิลปะสมัยต่างๆ ในประเทศไทย จากลักษณะของพระพุทธรูป เนื่องจากเป็นงานที่มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน จัดสร้างอย่างประณีตบรรจง ผู้สร้างมักเป็นช่างฝีมือที่เชี่ยวชาญที่สุดในท้องถิ่นหรือยุคนั้น และเป็นประติมากรรมที่มีวิธีการจัดสร้างอย่าง คักดีลัทธิ เปี่ยมศรัทธา ลักษณะของประติมากรรมของไทยในสมัยต่างๆ (อัศนีชัย ชูอรุณ, ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมสมัยใหม่, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535) สามารถลำดับได้ดังนี้

1) ศิลปะศรีวิชัย

อาณาจักรศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13 - 18) อยู่ทางภาคใต้ มีศูนย์กลางอยู่ที่ชาวภาคกลาง และมีอาณาเขตมาถึงทางภาคใต้ของไทย มีการขุดค้นพบโบราณวัตถุ สมัยศรีวิชัยอยู่มากมายทั่วไป โดยเฉพาะที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีนิยมสร้างรูปพระโพธิสัตว์มากกว่าพระพุทธรูป เนื่องจากสร้างตาม ลัทธิมหายาน พระพุทธรูปสมัยศรีวิชัยมีลักษณะสำคัญ คือ พระวรกาย อวบอ้วนได้สัดส่วน พระโอษฐ์เล็กได้สัดส่วน พระพักตร์คล้ายพระพุทธรูปเชียงแสน

2) ศิลปะลพบุรี

ศิลปะลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 16 - 18) มีอาณาเขตครอบคลุมภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนในประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นของชนชาติขอม แต่เดิมเป็นศิลปะขอม แต่เมื่อชนชาติไทยเข้ามาครอบดินแดนแถบนี้ และมีการผสมผสานศิลปะขอมกับศิลปะไทย จึง

เรียกว่า ศิลปะลพบุรี ลักษณะที่สำคัญของพระพุทธรูปแบบลพบุรีคือ พระพักตร์สันออกเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีพระเนตรโปน พระโอษฐ์แบะกว้าง พระเกตุมาลาทำเป็นต่อมพูน บางองค์เป็นแบบฝาชีครอบ พระนาสิกใหญ่ พระขนงต่อกันเป็นรูปปีกกา พระกรณยาวย้อยลงมาและมีกมลประดับด้วยเสมอ

3) ศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 17 - 20)

อาณาจักรสุโขทัย นับเป็นราชธานีที่มีความชัดเจนเป็นครั้งแรกของชนเผ่าไทยสยาม ศิลปะสุโขทัยจึง นับเป็นสกุลศิลปะแบบแรกของชนชาติไทย แต่ไม่ใช่แรกสุดเพราะก่อนหน้านั้นมีศิลปะที่ใกล้เคียงกับศิลปะสุโขทัยมาก คือ ศิลปะเชียงแสน ริมแม่น้ำโขงในแถบจังหวัดเชียงราย ศิลปะสุโขทัยผ่านการคิดค้น สร้างสรรค์ คลี่คลาย สังเคราะห์ในแผ่นดินที่เป็นปึกแผ่น มันคงจนได้รูปแบบที่งดงาม พระพุทธรูปสุโขทัย ถือว่ามีความงามตามอุดมคติไทยอย่างแท้จริง อุดมคติของพระพุทธรูปสุโขทัยเกิดจากต้นแบบศิลปะที่ส่งอิทธิพลต่อช่วงสมัยนั้นด้วย คือ อิทธิพลศิลปะจากศรีลังกาและอินเดีย ลักษณะสำคัญของพระพุทธรูปสุโขทัย คือ พระวรกายโปร่ง เส้นรอบนอกโค้งงาม ได้จังหวะ พระพักตร์รูปไข่ยาวสมส่วน ยิ้มพองาม พระขนงโค้ง รับกับ พระนาสิกที่งุ้มเล็กน้อย พระโอษฐ์แย้มอมิ่ ดูสำรวม มีเมตตา พระเกตุมาลา รูปเปลวเพลิง พระสังฆาฏิยาวจรดพระนาภี พระศกแบบกั้นหอย ไม่มีไร พระศกพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยมีความงดงามมาก ที่มีชื่อเสียงมากได้แก่ พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ พระศาสดา พระพุทธไตรรัตนนายก และ พระพุทธรูปปางลีลา นอกจากพระพุทธรูปแล้ว ในสมัยสุโขทัยยังมี งานประติมากรรมที่มีชื่อเสียงอีกอย่างหนึ่ง คือ เครื่องสังคโลก ซึ่งเป็นเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัยที่มีลักษณะเฉพาะ มีชื่อเสียงไปทั่วโลก เครื่องปั้น ดินเผาสังคโลก เป็นเครื่องปั้นดินเผาเคลือบ สีเขียวไข่กา สีน้ำตาล สีใส เขียนทับลายเขียนรูปต่าง

ๆ มี ผิวเคลือบแตกราน สังคโลกเป็นสินค้าออก ที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยที่ ส่งไปจำหน่ายนอก อาณาเขต จนถึงฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และญี่ปุ่น

4) ศิลปะเชียงแสน

เมื่อแคว้นล้านนาในภาคเหนือได้สถาปนา เมืองเชียงใหม่เป็นนครหลวงเมื่อ พ.ศ. 1839 หลังจากได้รวมเอาแคว้นหริภุญไชยเข้าไว้ด้วยแล้ว ได้มีการสร้างสรรค์ศิลปะไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เดิมเรียกว่า “ศิลปะเชียงแสน” ปัจจุบันเปลี่ยน เป็น “ศิลปะล้านนา” อันหมายถึงรูปแบบศิลปะที่ กระจายอยู่ในภาคเหนือตอนบนตั้งแต่จังหวัดตาก แพร่ น่าน ขึ้นไป

ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นต้นมา ล้านนาพบกับการแตกแยกภายในการแก่งแย่งชิง อำนาจกันเอง ภัยจากภายนอกที่เข้ามาแทรกแซง ทั้งจากพม่ากรุงศรีอยุธยาและล้านช้าง ทำให้อำนาจ อิสระที่คงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของแคว้น ล้านนาล่มสลายลง ประติมากรรมไทยสมัยเชียงแสน ประติมากรรมไทยสมัยเชียงแสนเป็นประติมากรรม ในดินแดนสุวรรณภูมิที่นับว่าสร้างขึ้นโดยฝีมือช่าง ไทยเป็นครั้งแรกเกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16-21 มีปรากฏแพร่หลายอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ทางภาค เหนือของไทย แหล่งสำคัญอยู่ที่เมืองเชียงแสนวัสดุ ที่นำมาสร้างงานประติมากรรมที่ทั้งปูนปั้นและ โลหะต่างๆที่มีค่าจนถึงทองคำบริสุทธิ์ประติมากรรม เชียงแสนแบ่งได้เป็น 2 ยุค เชียงแสนยุคแรก มีทั้งการ สร้างพระพุทธรูปและภาพพระโพธิสัตว์หรือเทวดา ประดับศิลปสถาน พระพุทธรูปโดยส่วนรวมมีพุทธ ลักษณะคล้ายพระพุทธรูปอินเดียสมัยราชวงศ์ปาละ มีพระวรกายอวบอ้วนพระพักตร์กลมคล้ายผลมะตูม พระขนงโค้ง พระนาสิกโค้งงุ้ม พระโอษฐ์แคบเล็ก พระห ูเป็นปมพระรัศมีเหนือเกตุมาลาเป็นต่อม กลม ไม่นิยมทำไรพระศก เส้นพระศกขมวดเกศา ใหญ่พระอุระนูน ชายสังฆาฏิสั้น ตรงปลายมีลักษณะ

เป็นชายธงม้วนเข้าหากัน เรียกว่า เขี้ยวตะขาบส่วน ใหญ่นั่งขัดสมาธิเพชรปางมารวิชัยฐานที่รององค์ พระทำเป็นกลีบบัวประดับ มี ทั้งบัวคว่ำบัวหงาย และทำเป็นฐานเป็นเตี้ยไม่มีบัวรองรับ ส่วนงานปั้น พระโพธิสัตว์ประดับเจดีย์วัดภูเต้าและภาพเทวดา ประดับหอไตรวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ มีสัดส่วนของ ร่างกาย สะออดสะอองใบหน้ายาวรูปไข่ทรงเครื่อง อารมณ์เช่นเดียวกับพระโพธิสัตว์ในศิลปะแบบปา ละเสนะของอินเดียหรือแบบ ศรีวิชัย เชียงแสนยุค หลัง มีการสร้างพระพุทธรูปที่มีแบบของลัทธิลังกา วงศ์จากสุโขทัยเข้ามาปะปนรูปลักษณะโดยส่วนรวม สะออดสะ องขึ้น ไม่อวบอ้วนบึกบึน พระพักตร์ยาว เป็นรูปไข่มากขึ้นพระรัศมีทำเป็นรูปเปลว พระศก ทำเป็นเส้นละเอียดและมีไรพระศกเป็น เส้นบาง ๆชายสังฆาฏิ ยาวลงมาจรดพระนาภี พระพุทธรูป โดยส่วนรวมนั่งขัดสมาธิราบ พระพุทธรูปที่นับว่า สวยที่สุดและถือเป็นแบบอย่างของพระพุทธรูปที่ นับว่าสวยที่สุดถือเป็นแบบอย่างของพระพุทธรูปที่ นับว่าสวยที่สุดพระพุทธรูปสีหิงค์ในพระที่นั่งพุทไธสวรร รย์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงเทพฯพระพุทธรูป เชียงแสนนี้มักหล่อด้วยโลหะทองคำ และสำริด

5) ศิลปะอุทอง (พุทธศตวรรษที่ 17 – 20)

อาณาจักรอุทอง เป็นอาณาจักรเก่าแก่ก่อน อาณาจักรอยุธยา ซึ่งมีความ สัมพันธ์กับอาณาจักร ต่าง ๆ ได้แก่ ทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี รวมทั้ง สุโขทัย ดังนั้นรูปแบบศิลปะจึงได้รับอิทธิพลของ สกulpture ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ลักษณะสำคัญของ พระพุทธรูปอุทอง คือ พระวรกายดูสง่า พระพักตร์ ขรึม ดูเป็นรูปเหลี่ยม คิ้วต่อกันไม่โค้งอย่างสุโขทัย หรือเชียงแสน พระศกนิยมทำ เป็นแบบหนามขนุน มีไรพระศก สังฆาฏิยาวจรดพระนาภี ปลายตัด ตรง พระเกตุมาลาทำเป็นทรงแบบฝ่าชี รับอิทธิพล ศิลปะลพบุรี แต่ยุคต่อมาเป็น แบบเปลวเพลิงตาม แบบศิลปะสุโขทัย (ประติมากรรมไทย, <https://>

th.wikipedia.org/wiki [ออนไลน์วันที่ 26 มีนาคม 2562])

ประติมากรรมของวัดในพุทธศาสนา เถรวาท

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างประติมากรรมของไทยในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นประติมากรรมที่ยังคงร่องรอยประวัติศาสตร์เป็นประติมากรรมที่มีความสวยงามโดดเด่นไม่แพ้ประติมากรรมในยุคอื่นๆ

ประติมากรรมไทยสมัยสุโขทัย เริ่มตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีประมาณ พ.ศ. 1800- 1918 เมืองสำคัญทางศิลปะ ของสมัยสุโขทัย มีเมืองสุโขทัยเก่า กำแพงเพชร และศรีสัชนาลัย ปรากฏโบราณสถานใหญ่โต มีศิลปวัตถุเป็นจำนวนมาก ชาวสุโขทัยนับถือพุทธศาสนายุคแรก ตามแบบสมัยลพบุรีคือ พุทธศาสนาแบบมหายาน ภายหลังพุทธศาสนาเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์แพร่ขยายเข้ามาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง วัสดุที่นำมาสร้างศิลปะ ประติมากรรม มีปูนเพชร (ปูนขาวแช่น้ำจนจืด ผสมกับทรายที่ร่อนละเอียดอย่างดี และน้ำอ้อย นำมาโขลกให้เหนียว แล้วนำมาปั้น เมื่อแห้งจะแข็ง และทนทานต่อดินฟ้าอากาศมาก) ดินเผา ไม้ โลหะสำริด และทองคำ แบบอย่างของประติมากรรมสมัยสุโขทัย (วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. สุโขทัย รุ่งอรุณแห่งความสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2539.)

แบ่งเป็น 4 ยุค คือ

1) สุโขทัยยุคที่ 1 ประติมากรรมในยุคนี้ยังแสดงอิทธิพลของศิลปะลพบุรี ที่เห็นได้ชัด คือ ภาพปูนปั้น ลวดลายประดับประดาทั่ว ทางเข้าองค์ปราสาท วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย ลายปูนปั้นประดับเสาใต้ หรือเสาประทีป การสร้างพระพุทธรูปในยุคนี้ มีแบบเฉพาะเป็นของตนเองที่ เรียกกันว่า "แบบ

วัดตะกวน" เป็นพระพุทธรูปแบบ เชียงแสน ลังกา และสุโขทัย ผสมผสานกัน มีพระพักตร์กลม พระรัศมีเป็นแบบลังกา พระวรกาย และชายสังฆาฏิ ล้วนแบบเชียงแสน เช่น ลวดลายปูนปั้นประดับเสาใต้หรือเสาประทีป หน้าพระระเบียงพระมหาธาตุ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ศิลปะสมัยสุโขทัย

2) สุโขทัยยุคที่ 2 ในยุคนี้นี้มีการสร้างประติมากรรมของช่างไทยเชี่ยวชาญขึ้น พัฒนารูปแบบการสร้างพระพุทธรูป จนก่อรูปพุทธลักษณะอันงดงาม ของสกุลช่างสุโขทัยเอง นับเป็นศิลปะสุโขทัยแบบบริสุทธิ์ ในยุคนี้นี้มีการสร้างพระพุทธรูปไว้มากมาย ตั้งแต่พระพุทธรูปขนาดใหญ่ เช่น พระอัฐารส พระอจนะ จนถึงพระพุทธรูปขนาดเล็ก และพระพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปปูนปั้นฐานสูงประดับภายในซุ้มมณฑป หรือพระเจดีย์เป็นจำนวนมากเช่นกัน สมดังศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวไว้ว่า "กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฐารส มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มี พระพุทธรูปอันราม" พระพุทธรูปสุโขทัยไม่นิยมสลักหิน แม้จะเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ก็ตาม จะปั้นด้วยปูน หรือหล่อด้วยโลหะมีค่าต่างๆ รวมทั้งทองคำบริสุทธิ์ ลักษณะพระพุทธรูปสุโขทัยยุคนี้ คือ พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกงุ้ม พระโอษฐ์อมยิ้มเล็กน้อย พระเศียรสมส่วนกับพระคอ และพระอังสา หมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระอุระผายสง่า พระอังสาใหญ่ กว้าง พระถันโปน บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรยาวจรดมาถึงพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ พระกรเรียวยาวงาข้าง นิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาททำแบบธรรมชาติ ดุจมีชีวิต ฐานเป็นหน้ากระดานเกลี้ยง ปางที่นิยมคือ ปางมารวิชัย องค์ที่มีชื่อเสียงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และปางลีลา องค์พระพุทธรูปปางลีลาที่งดงาม ปัจจุบันประดิษฐาน

ที่ระเปียงคด วัดเบญจมบพิตร ภาพปูนปั้นที่มีชื่อเสียงคือ ภาพปูนปั้นปาง เสด็จจากดาวดึงส์ ในซุ้มด้านทิศใต้ของมณฑป วัดตระพังทองกลาง ภาพปูนปั้นประดับหน้าบันซุ้ม ปรางค์ทิศวัดมหาธาตุสุโขทัย ซึ่งเป็นภาพพุทธประวัติประกอบลวดลายหน้ากาล มกร และกนิกร และภาพปูนปั้นฐานเจดีย์ วัดเจดีย์สี่ห้อง ซึ่งเป็นภาพเทพ นางอัปสรยืนมือถือหม้อ ต้นไม้ ดอกไม้ และภาพราชสีห์นั่งบนคอช้าง หมอบโผล่จาก ฐานเจดีย์ เช่น พระอัฐมรสาร วัดสะพานหิน จังหวัดสุโขทัย พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ศิลปะสุโขทัย

3) สุโขทัยยุคที่ 3 การปั้นพระพุทธรูปในยุคนี้ พัฒนาไปจากศิลปะสุโขทัยแบบบริสุทธิ์ มีความประณีต ดูเสมือนมีระเบียบ และกฎเกณฑ์มากขึ้น พระรัศมีเป็นเปลวมีขนาดใหญ่ขึ้น พระพักตร์รูปไข่สั้น พระอุณาโลมเป็นตัวอุหงายระหว่างหัวพระขนง พระวรกายมีความอ่อนไหวน้อยลง พระอาการสงบสงี่ยมแลดูนิ่งสงบขึ้น พระกรยาว นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 เสมอกัน ฝ่าพระบาทเรียบสั้น พระบาทยาว พระพุทธรูปที่สำคัญๆ ในยุคนี้ คือ พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ พระศรีศาสดา และพระศรีศากยมุนี เป็นต้น ประติมากรรมปูนปั้นประดับพุทธสถานเป็นภาพแบบอุดมคติ เพิ่งพัฒนารูปแบบตนเองให้หลุดพ้นไปจากธรรมชาติ เช่น ภาพลวดลายปูนปั้นผนังวิหาร วัดนางพญา ศรีสัชนาลัย สุโขทัย ภาพลวดลายสลักบนไม้ปลู ประดับเพดาน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เจริญ สุโขทัย เป็นต้น ในยุคนี้ยังพบประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับอาคาร พุทธสถานประเภทซุ้มฟ้า บราลี หัวนาค หัวมกร ยักษ์ และเทวดา ซึ่งเป็นแบบเฉพาะของสุโขทัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น พระศรีศากยมุนี พระประธานพระวิหารวัดสุทัศน์เทพวราราม พระพุทธรูปสำริด

ปางมารวิชัย ศิลปะสมัยสุโขทัย

4) สุโขทัยยุคที่ 4 เป็นยุคที่ประติมากรรมสมัยสุโขทัยถูกกลืนไปกับอิทธิพลของศิลปะอยุธยา เมื่อราชวงศ์พระร่วงสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 1981 นับเป็นสุโขทัยยุคเสื่อม แม้มีการสร้างศิลปะในชั้นหลังก็เป็นสกุลศิลปะเล็กๆ พระพุทธรูปมีความกระด้างขึ้น ทั้งท่าทาง ทรวดทรง มักสร้างพระพุทธรูปยืน พระสำคัญในยุคนี้ เช่น พระอัฐมรสาร วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร เช่น "พระพุทธเจ้าเสด็จจากดาวดึงส์" ภาพปูนปั้น ในซุ้มด้านทิศใต้ พระมณฑป วัดตระพังทองกลาง จังหวัดสุโขทัย ศิลปะสมัยสุโขทัย (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, ประติมากรรมไทยสมัยสุโขทัย, <http://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=14&chap=3&page=t14-3-infodetail07.html> [ออนไลน์วันที่ 5 มีนาคม 2562])

สรุป

ประติมากรรมของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยศิลปะศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13-18) โดยการขุดค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาของพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างยาวนาน ประติมากรรมภายในวัดพุทธศาสนาเถรวาทแสดงให้เห็นถึงความเป็นพุทธศิลป์ ประติมากรรมของวิถีชีวิตของคนในแต่ละยุค ประติมากรรมของวัดในพุทธศาสนาจึงเป็นประติมากรรมที่ล้ำค่าที่ลูกหลานควรอนุรักษ์ รักษาไว้ตราบนานเท่านาน

บรรณานุกรม

(1) หนังสือ :

ประติมากรรม, <https://th.wikipedia.org/> [ออนไลน์วันที่ 5 มีนาคม 2562]

ประติมากรรมไทย, <https://th.wikipedia.org/wiki> [ออนไลน์วันที่ 26 มีนาคม 2562]

วนิดา ขำเขียว. ประวัติศาสตร์ศิลป์. กรุงเทพฯ : พรวนการพิมพ์, 2543

วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. สุขทัย รุ่งอรุณแห่งความสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2539.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, ประติมากรรมไทยสมัยสุโขทัย, [http://saranukromthai.or.th/sub/
book/ book.php?book=14&chap=3&page=t14-3-infodetail07.html](http://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=14&chap=3&page=t14-3-infodetail07.html) [ออนไลน์วันที่ 5
มีนาคม 2562]

อัศนีย์ ชูอรุณ, ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมสมัยใหม่, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ , 2535

